

ДУБОКИ РАСКОЛ У ПРАВОСЛАВЉУ КАО ПОСЛЕДИЦА СУКОБА У УКРАЈИНИ: ГЕОПОЛИТИЧКА ПЕРСПЕКТИВА

Сажетак: У раду ће бити анализирана криза у коју је увучено православље услед сукоба у Украјини. Рад ће се бавити дубином кризе православног света и како се православље користи у геополитичке сврхе. Први проблем који се јавља у односу православља и рата је начело „заштити слабијег и немоћног“ и односа тог начела према ратовању где са једне стране имамо одбрамбени рат, док са друге стране имамо одузимање људског живота. Други проблем се јавља у конкретном примеру сукоба у Украјини, јер се и једна и друга зараћена страна позивају на наведено начело. Трећи, и највећи проблем је што су сукобљене две државе са највећим бројем православног становништва и што оно подноси највећу жртву у остварењу геополитичких циљева. Из назначених проблема произилази поларизација, распарчавање и продубљивање кризе унутар православне цркве који прете да угрозе суштину и сврху православља. Овај рад настоји да обезбеди аналитичко сагледавање наведених проблема и да представи потенцијалне одговоре и/или решења за окончање кризе у којој се налази православна цивилизација.

Кључне речи: православна црква, сукоб у Украјини, геополитички циљеве, криза православља.

DEEP SCHISM IN ORTHODOXY AS A CONSEQUENCE OF THE CONFLICT IN UKRAINE: A GEOPOLITICAL PERSPECTIVE

Abstract: The paper analyzes the geopolitical processes that were triggered by the conflict in Ukraine in 2022, what led to them and how they affect the Orthodox civilization. The conflict in Ukraine is not only a military conflict, it is a conflict of value systems, a propaganda conflict, a conflict between two nations of similar language, religion, culture and history, and a conflict for the new world order. These similarities, as well as belonging to the same civilizational order, were placed in another plan, far behind geopolitical goals. In recent years, Orthodoxy has suffered a lot and is facing problems of an existential nature. The ideals and values that have been cherished for centuries in the Orthodox civilization, and which have been preserved to this day, cease to be valued and lose their importance. The ongoing schism within the Orthodox civilization can create insurmountable consequences for the Orthodox world and thus completely fall under the influence of other civilizations. What is needed is to return to the essence of Orthodox

1 Докторанд Географског факултета у Београду. Е-mail: teodosic.dimitrije@gmail.com, ORCID ID: 0009-0005-7837-5907

values and strive towards the idea of unity, true freedom within society and valuing the individual. Only then will Orthodox civilization be able to overcome the problems imposed on it by external factors and only then will it realize its potential.

Keywords: *Orthodox Church, conflict in Ukraine, geopolitical goals, crisis of Orthodoxy*

Увод

Велике геополитичке промене и прекомпозиције у глобалним односима нису заобишле ни православну цивилизацију. Геополитички центри моћи, као носиоци глобалних економских и политичких токова себи су одредили улогу у одређивању судбине других земаља. Тенденције промена и прекомпозиције дешавају се у складу са концептима геополитичких процеса и то – диктирање великих сила са једне стране и њиховом прихватању или отпору од стране малих земаља са друге стране. Руском специјалном операцијом у Украјини 2022. године покренут је убрзани процес геополитичке прерасподеле снага у свету. Након Хладног рата, САД су се позиционирале као главни геополитички фактор на свету. Главни циљ САД и НАТО-а био је и остао успостављање нове геополитичке слике света – Атлантистичке доминације под вођством САД. Применом војне стратегије „анаконде“ САД су шириле своју моћ. Суштина је неутрализација непријатељске територије кроз међусобно повезивање приобалног појаса чиме се остварује таласократска доминација која може да се шири дубље у копно. Та стратегија „обгрљивања“ копнене масе преузета је још из америчког грађанског рата. Целокупна таласократска геополитичка и геостратешка доктрина била је фокусирана на неутрализацију руске телурократије и стратешко исцрпљивање Русије. Иако је крајем 20. века руска геополитичка позиција била у паду, Русија је задржала место незаобилазног фактора геополитичких односа. Русија, као највећа словенска и православна држава поставила се као највећи ривал Западне (Атлантистичке) доминације. Поред традиционалног рата који се води на тлу Украјине, води се медијски, пропагандни, дипломатски, економски и идеолошки рат између Запада и Русије. Идеолошка борба води се на пољу система вредности – вестернизација (европеизација) против традиционалних православних вредности. Представљање западних вредности као универзалних и без алтернативе једна је од најјачих пропагандних стратегија Запада. Александар Дугин (Александар Гељевич Дугин), руски филозоф и геополитичар, критичан је према ономе што види као доминацију атлантских сила над глобалним политичким и економским поретком и залаже се за одбацивање либералних вредности и промоцију конзервативнијег погледа на свет. Он предлаже да Русија активно ради против ове доминације и тражи савезе са другим нацијама које деле слична осећања (Дугин, 2004: 99). Ипак, у својој опадајућој геополитичкој фази, крајем 20. века, Русија је почела

да прихвата западне вредности и покуšala da se идеолошки и политички приближи Западу. Самјуел Хантингтон (Samuel Phillips Huntington) у свом раду „Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка“ („The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order“) наводи руску растрзаност између две позиције – Русија као део Запада или Русија као вођа словенско-православне цивилизације. Такође наводи да се ова растрзаност често обнавља кроз историју (Хантингтон, 1996: 183). Међутим, кључни чинилац у повратку Русије на светску геополитичку сцену као великог играча играло је ново идеолошко становиште у коме Русија себе више не доживљава као провинцију Европе, напушта идеализовање европске цивилизације и представља себе као центар Евроазије. Чежња за Европом која протеклих деценија губи свој историјски углед напушта Русију која се окреће ка новим брзорастућим економијама Азије и ствара нова стратешка партнерства која могу бити од кључног значаја у будућности (Лекић, 2017: 67). Као одговор на стратегију „анаконде“, Русија је покренула специјалну војну операцију у Украјини и тиме дала до знања да не жели да препусти политички и економски утицај у регијама које она сматра својим „двориштем“. Украјина је вековима била територија атракције великих сила и представљала је пут ширења Западних сила према Русији. Након распада СССР-а, Украјина је постала геополитички „свети грал“ Запада са циљем обуздавања и потенцијалне контроле Русије. Русија војном интервенцијом у Украјини жели да се заштити од војне претње са Запада преко територије Украјине. Дуги низ година су Руси упозоравали да ће до ескалације сукоба доћи, да се прекине неконтролисано наоружање Украјине, позивали на дијалог, инсистирали на резолуцијама. Нико није схватао упозорења, ситуација у Украјини је игнорисана због чега се јавила потреба за употребом војне силе и рата као последње опције. Руска страна ушла је у сукоб са циљем денацификације и демилитаризације Украјине и са циљем да се заштити од војне претње са Запада.

Сукоб система вредности

Мир је у Православљу идеал. Уколико се оствари мир у човековој души, човек се помирио сам са собом и онда је спреман да се помири и са другима. Овакав концепт може се пренети и у политички смисао – мир унутар државе значи мир између држава. Кроз целу историју мир је представљао идеално стање друштва ка коме се тежило. Осећај мира, јединства, вере, живота и свеукупности бића чине суштину Православља. Оно посматра међуљудске односе унутар Цркве као на нераскидиву духовну заједницу, као на браћу, не по крви већ у вишем, благодатном смислу. Управо под овим утицајем православне догме православни народи су успели да издрже векове тлачења, угњетавања, раздвојености и сукоба. Православна вера одржала је

националну свест и темеље система вредности око којих се данас води борба. Православље има пацифистички и човекољубив приступ доживљају рата. Са духовне стране, не постоји теолошки приступ оправдавању рата, док се са политичко-друштвене стране може наћи неко помирљиво образложење за рат. Тренутно, обе државе, и Русија и Украјина из своје тачке гледишта воде одбрамбени рат са циљем заштите слабијег и немоћног. Са друге стране, Запад има јако једноставан поглед на свет – свет који је приклоњен његовим вредностима и свет који ће се приклонити или нестати. Без сумње може се рећи да се ради о агресивном систему вредности који користи и дозвољена и недозвољена средства ради свог ширења. Једноставно је онда рећи да је за неприхватање тог система вредности потребно водити одбрамбени рат, и онда, гледајући сукоб у Украјини из ове перспективе, Русија је та која води одбрамбени рат штитећи свој народ, културу и веру на територији Украјине.

Конфликти у Украјини почели су још 2014. године и само се чекао тренутак када ће оне ескалирати у рат. Рат ретко када донесе нешто добро, док много чешће остави дубоку рану и трауму свим учесницима, и шире. Онај који у рату увек највише настрада је обичан човек. Преко леђа обичних људи велике силе остварују своје геополитичке циљеве. Украјина води одбрамбени рат на тлу своје територије, док Русија води рат којим би заштитила своје становништво на територији Украјине, које је према њиховој мишљењу угњетавано дуги низ година. Према изјавама руског председника током 2021. године, у Украјини влада велика русофобија, људи који се служе руским језиком и писмом бивају дискриминисани, нападани и тлачени са могућношћу да то прерасте у геноцид. Наравно, украјински политички врх уз подршку западних лидера демантовао је и одбацио овакве тврдње. Они већ годинама постају полигон атлантистичких војних и политичких аспирација и често нису сакривали русофобију о којој је руски председник причао. Западни систем вредности усклађен је са западним интересима. Све док се интереси Запада остварују, систем вредности који се пропагира је прихватљив. Тако је Запад са расположењем гледао на сукобе у Донбасу пре 2022. године, на изгореле у Одеси, на бомбардовање Ирака, Либије, или Југославије и многих других. Све ово спроведено је на исправан начин како би се успоставио поредак који је по њиховим правилима. Са друге стране, сваки вид конфликта или сукоба који није усклађен са њиховим интересима бива окарактерисан као агресија, као кршење људских и моралних права и као потенцијални геноцид.

Савремена конфронтална мисао истиче два доминантна концепта који тумаче узроке људског деловања – концепт интереса и концепт вредности (Ђukić, 2018: 206-207). Тренутни сукоб у Украјини уплетен је у оба концепта. Интереси великих сила и геополитички вектори укристили су се на територији Украјине и тиме изазвали сукоб чију ширину још увек не можемо

да sagледамо. Ове две државе су две највеће државе у православној цивилизацији и словенској етничкој групи. Традиционално – православни систем вредности је оно што је изложено најјачим нападима и што представља семе раздора ове две државе и ова два народа. Морални и етички принципи традиционално – православног система вредности под ударом су од стране глобалистичко – либералног система вредности. Вредности као што су искреност, лојалност, марљивост и вера уче се и чувају унутар породице и тиме се одржава функционално и јако друштво. Овакав систем вредности представљен је као застарео, превазиђен и дисфункционалан, са примесима ауторитарног политичког система, недемократских процедура и кршења људских права. Према оваквом приступу, традиционално – православни систем вредности је све супротно од онога што представља. Са друге стране, западни систем вредности синоним је за масовну производњу, трговину, богатство и то као једино мерило вредности. Савремена социолошка становишта, заступљена на Западу, сматрају да су главне карактеристике система вредности богатство, моћ и престиж. Ширење богатства, моћи и самим тим доминације у свету постало је главни циљ западног система вредности, а све под изговором толеранције, правде, слободе и демократије. Агресивни систем вредности се неретко остварује и шири ратним и антидемократским средствима. Разлика од вредности на папиру и вредности у стварности је огромна.

Огромна разлика између вредносног система довела је до неслагања ставова и супротстављених понашања две друштвене заједнице – руске и украјинске. Циљ ове две сукобљене стране је сузбијање, ограничавање чак и потпуно уништавање супротног система вредности. Такође, ова два система вредности представљају претњу један другоме. Према томе, разлика у интересима двеју држава, разлика у положају друштвених група, слојева, и класа, разлика између етничких и верских заједница проузроковале су овај сукоб. Конфликти могу бити узроковани и условима живота одређених етничких група, и типом политичког система, и колико тај политички систем толерише или примењује силу ради очувања мира унутар државе. Све ове разлике између два скоро иста народа вештачки су створене. Јако је тешко објаснити да су два народа, сличног језика, културе, историје и вере сами од себе дошли до толико нерешиве ситуације да је рат постао једино решење. Историјско искуство и друштвена пракса нам могу открити шта се налази у позадини оваквих конфликтних ситуација, и колико ти фактори утичу на појединце или групе. Што је јачи утицај тих фактора, то су веће шансе да конфликт прерасте у сукоб. Доминантни фактори у овом, а и у многим другим случајевима, су жеља за богатством, влашћу, моћи и друштвеним статусом – вредности западног система вредности. Када дођу у додир са супротстављеним системом вредности, они се испољавају као главни и директни извори конфликта у сваком историјски познатом друштву (Ђukić, 2018: 206-207).

Православна цивилизација и геополитичке доктрине

У својој подели цивилизација, Хантингтон говори и о сукобу унутар једне цивилизације и наглашава да је вероватно да ће ти сукоби бити мањег интензитета и са мањом шансом ширења. Још тада, пре тридесет година, претпостављао се сукоб унутар православне цивилизације између Русије и Украјине, око Крима, црноморске флоте и нуклеарног оружја (Хантингтон, 1996: 185). Иако су наведени разлози привремено решени, до сукоба је ипак дошло. Хантингтонова констатација да су сукоби унутар цивилизација мањег интензитета односи на глобалну перспективу догађаја, док ти сукоби могу бити јако деструктивни за саму цивилизацију. Збигњев Бжежински (Zbigniew Kazimierz Brzezinski) је исто као и Хантингтон препознао Украјину као важан геополитички простор, и за Запад и за Русију. Он је на Украјину гледао као на кључ руске империјалне идеје и да се без ње тешко може остварити. Уколико би Русија потчинила Украјину и ставила је у своју интересну сферу, поред великих природних богатства, то би јој омогућило и већи приступ Црном Мору и тиме би шансе за стварање велике евроазијске империје биле веће (Бжежински, 2001: 40).

За Русију је култура важан део спољне политике - она даје осећај идентитета и припадности широј православној заједници. Пју центар за истраживања (Pew Research Center) је 2017. године спровео истраживање јавног мњења по питању религије и националне припадности у Централној и Источној Европи. Многе православне земље које су биле предмет испитивања истакле су да Православна црква игра велику улогу у јавном животу тих земаља. Након пада комунизма, велики број православних земаља идеолошки се окренуо према Русији и изражава проруске ставове. Многи виде Русију као важан фактор и битну препреку у ширењу утицаја са Запада. Више од 70% испитаника из Русије, Србије, Јерменије, Белорусије и Грчке сматра да је потребна јака Русија као противтежа Западу. Неки од њих, они екстремнији по ставовима чак сматрају да Русија има посебну моралну обавезу у заштити православних хришћана, не само у Русији, већ и у осталим земљама. Православни идентитет је чврсто повезан са националним идентитетом, осећањем поноса и подршком и везама између националних цркава и влада и погледима на Русију као бедем против Запада (Religious Belief and National Belonging in Central and Eastern Europe, 2017). Проруски ставови делимично су проузроковани на емотивној, традиционалној или културолошкој блискости са руском нацијом, а делимично и нападним и агресивним ширењем америчке „меке“ и „тврде“ моћи. Идеја о јачању или јединству православне цивилизације никако се није уклапала у глобалистичке планове Запада, те је она била под јаким ударима крајем 20. века.

Православна вера није се уклапала у глобалистичко – либерални систем вредности и њихову идеју о томе како свет треба да изгледа. Из тог разлога, отпочет је процес остваривања геополитичких циљева на уштрб Православља. Британски географ и геополитичар Сер Халфорд Макиндер² је у својој књизи „Демократске идеали и стварности“ (Democratic Ideals and Reality) представио је своју чувену формулу којом се велике силе и дан данас користе:

1. Ко влада Источном Европом, влада Хартлендом,
2. Ко влада Хартлендом – влада светским острвом (Евроазијом),
3. Ко влада Светским острвом тај влада и морем - дакле целим светом

(Макиндер, 1942: 50). На основу наведеног, кључ за владавину читавим светом стоји у Источној Европи. То је регион који Царска Русија, Совјетски савез и Руска Федерација никада нису успели да у потпуности ставе под своју контролу. Регион Источне Европе, од Балтичког до Црног мора, распарчан је на више различитих, независних држава унутар којих се често смењује утицај Западних сила и утицај Русије, и тиме се одржава „баланс“ моћи (Трапара, 2014). Источна Европа представља контактну зону између Западне и Православне цивилизације које је дефинисао Хантингтон. Геополитички регион који се испољава у виду контактне зоне може имати две функције – „конфликтни појас“ или „мостовски регион“ (Степић, 2019: 84). Већ преко 30 година се на територији Источне и Југоисточне Европе води свеобухватни рат Запада против православног духовног и геополитичког света, против православне историје и културе и против православне традиције и система вредности. Битка за духовну и егзистенцијалну судбину Православне цивилизације добила је нови тон након руско-украјинског сукоба.

Да ли је Православље изгубило свој утицај пред геополитичким циљевима великих сила? Резултат актуелних дешавања на геополитичкој сцени је поларизација, распарчавање и продубљивање кризе унутар православне цркве који прете да угрозе суштину и сврху православља која се огледа у три камена темељца а то су: лични преображај; породица и љубав; и црква и њен утицај на заједницу и сећање. Шта се десило са Православном црквом и због чега се грчевито бори за очување јединства?

Раскол као инструмент геополитике

Кроз историју Православна црква имала је главну улогу у очувању идентитета православних народа и тиме правила одступницу од вештачких нација и идентитета. Због овога јако је битно да се очува Православље као гарант традиционалног, националног идентитета и система вредности. У вековима који су пролазили без јединства у Православљу, многи народи су

2 Ser Halfor Mackinder, 1860-1940

тражили своје идентитете у вртлогу динамичног Новог доба и Савременог света да су изгубили свест о својим коренима. Они су се поистовећивали, изједначавали и асимиловали са обрасцима понашања који не само да нису православни, већ су у дубокој супротности. Овакав развој догађаја одговарао је глобалистичкој политици и ширењу свог утицаја на државе и територије где га никада није било. Глобалистичко – либерална политика прети да уништи све оно за шта се Православна црква вековима борила – очување и опстанак националних култура и идентитета, духовни мир и јединство православних народа.

Русија као држава у којој су традиционално-православне вредности најзаступљеније унутар православне цивилизације нашла се на највећем удару. Руска православна црква (РПЦ) најбројнија је у православном свету и представља неформални ослонац Православља. Са циљем разбијања Православља, оштрица западног напада усмерена је према Русији, како у политичком, тако и у верском смислу. Западни геополитички аналитичари, обавештајци и геостратези донели су закључак да је најефикасније ударити на Православље изнутра. На тај начин би се њихови планови најделотворније остварили. Годинама уназад су Западни центри моћи одржавали и више него блиске односе са Цариградском патријаршијом и градили конструктивне односе. Све то рађено је са циљем смањивања утицаја Московске патријаршије и самим тим ограничавање деловања државне политике Русије. Први ударац који је задат Московској патријаршији био је неканонско давање аутокефалности Православној цркви Украјине (ПЦУ) 2019. године. Поред ПЦУ, у Украјини постоји и Украјинска православна црква (УПЦ) под јурисдикцијом Руске православне цркве, која је канонски призната и самоуправна црква са правима широке аутономије. Од распада СССР-а и порастом националних и сепаратистичких претензија статус Православне цркве у Украјини био је у незавидном положају. Украјински народ сматрао је да је УПЦ само продужена рука Москве и да своју надлежност шири и на политичка и на друштвена питања. Изјаве тадашњег председника Украјине по питању аутокефалности биле су и више него екстремне и односиле су се на победу добра над злом, светла над тамом, а сам чин аутокефалности окарактерисан је као питање националне безбедности. Овим политичким превирањима потпуно је заборављено оно што је најбитније за Православну веру – њени житељи. Украјински православци остали су растрзани између ПЦУ и УПЦ, не због разлике у вери, већ због политике. Као један вид приближавања Украјине Западу било је и промена датума слављења Божића са 7. јануара на 25. децембар. Широм Украјине постојала су озбиљна неслагања унутар друштва која су се након сукоба са Русијом претворила у потпуни ривалитет. Народ је подељен по религиозном аспекту како би се направила одступница Украјине са остатком православне цивилизације. До 2019. године у Украјини

су постојале чак три Православне цркве – Украјинска православна црква, Украјинска аутокефална православна црква и Украјинска православна црква Кијевског патријархата, које су мање више биле супротстављене и које су својим различитим политичким и духовним деловањима продубљивали процеп украјинског друштва. Деструктивни политички режими подривали су културно-духовни напредак друштва. Традиционална православна духовност украјинског народа на различите начине бивала је потиснута и обезвређена од стране западних пропагандних агената. Различити Западни мисионари – невладине организације, медији, лобисти и остали, вредно су радили на идеолошком раздирању украјинског друштва између себе како би га касније лакше одвојили од Русије (Јурошевић, 2015: 108-109).

Вековима је Московска патријаршија гајила блиске односе са све четири древне патријаршије – Цариградском, Александријском, Антиохијском и Јерусалимском. Након аутокефалности ПЦУ, Московска патријаршија прекинула је односе са Цариградом и окренула потрази за подршком неке друге древне патријаршије. Потрага за саборцем у православљу ишла је теже него што је очекивано. Након раскидања веза са Цариградском патријаршијом везе су раскинуте и са Александријском која је подржала и признала аутокефалност ПЦУ. Проналажење начина за јединство и сарадњу глобалног православља било је све теже, док се раскол све више продубљивао. У потрази за лојалним савезником, Московска патријаршија се окренула Јерусалимској, те је током посете њиховог Патријарха Москви истицано да је Јерусалимска Црква мајка свих цркава. Московска патријаршија је од тада подигла статус Јерусалимске патријаршије на прво место међу православним црквама. На Балкану, као једом од упоришта Православља само је Српска православна црква (СПЦ), као један од највернијих савезника, стала на страну Московске патријаршије и осудила потез Цариградске патријаршије. СПЦ је једина од балканских патријаршија која је отворено стала на страну Русије, док су Бугарска и Грчка патријаршија одбиле позив Москве за свеправославну дискусију, а Румунска је остала неутрална.

Добијање аутокефалности ПЦУ погоршало је ситуацију у држави, изазване су велике тензије и додатно су заострени односи између Русије и Украјине. Овим потезом није само створен још већи јаз између Русије и Украјине, већ је покренут домино ефекат у православном свету чиме су геополитички циљеви Западних геостратега задовољени. Православно питање напустило је оквире вере и духовности и постало геополитичко питање *par excellence*. Након аутокефалности ПЦУ, криза у православљу се прелила прво на Летонију, где је питање Летонске православне цркве пренесено у политичку арену. Национални парламент Летоније гласао је за нацрт Закона којим је покренут процес независности у односу на Московску патријаршију. Апсурдна је ситуација у којој се у секуларној држави као што је Летонија

о питању цркве се расправља унутар парламента. Криза се даље наставила и на Црну Гору која је донела контроверзни Закон о слободи вјероисповијести са Чланом 62. који гласи: „*Вјерски објекти и земљиште које користе вјерске заједнице на територији Црне Горе који су изграђени, односно прибављени из јавних прихода државе или су били у државној својини до 1. децембра 1918. године, и за које не постоје докази о праву својине вјерских заједница, као културна баштина Црне Горе, државна су својина. Вјерски објекти који су изграђени на територији Црне Горе заједничким улагањима грађана до 1. децембра 1918. године, а за које не постоје докази о праву својине, као културна баштина Црне Горе, државна су својина*“ (Закон о слободи вјероисповијести или увјерења и правном положају вјерских заједница, 2019). Потез политичког врха Црне Горе да се докаже као лојалан партнер НАТО-у нанео је несагледиве последице друштву у Црној Гори. Масовне литије обележиле су скоро целу 2020. годину као вид отпора на усвојени Закон. Као резултат, дошло је до велике поларизације унутар друштва у Црној Гори, активирани су многобројни цивилни сукоби широм Балкана а притисак је био и остао на Православљу. Поново су се вектори геополитичких сила укрстили унутар православне цивилизације, користећи Православље као инструмент.

Напади Запада нису заобили СПЦ која је окарактерисана као продужена рука руског утицаја на Балкану. Блиски односи СПЦ и Московске патријаршије трн су у оку Запада толико да је 2022. године донета Резолуција о спољном уплитању у све демократске процесе у Европској унији, укључујући дезинформисање (Foreign interference in all democratic processes in the European Union, 2022) које наглашава забринутост због утицаја Православне цркве у Србији, Црној Гори и Републици Српској и због промоције Русије као „заштитника традиционалних породичних вредности и јачања односа цркве и државе“. Овакав став Европског парламента јасно даје до знања да на традиционалне и породичне вредности гледа као на нешто негативно, као на малигни утицај на друштво и као на нешто што се коси са њиховим системом вредности, била Русија њихов заштитник или не. Такође, Резолуција истиче Мађарску и Србију као геополитичке експоненте Кине и Русије и савезнике у остваривању њихових геополитичких циљева (Foreign interference in all democratic processes in the European Union, 2022). Поред наведених оптужби, Европски парламент осудио је Русију за подривање стабилности на Балкану и за подршку етничких тензија са намером ескалације у сукоб који би додатно поделио регион. Европа, и цео Запад не умеју да се носе са утицајем религије на начин који није потпуно деструктиван, што ова Резолуција и доказује. Инсистира се на дијалогу са цивилним друштвом и приватним сектором, што потпуно искључује верске институције из било каквог преговарачког процеса. Такође, верске институције се сматрају погодним за ширење страног утицаја као што је руски утицај у Србији, Црној

Гори, Босни и Херцеговини, Грузији и донекле у Украјини (Лађевац, 2022: 1-2). Као одговор на Резолуцију, СПЦ је издала саопштење којим оштро осуђује помињање СПЦ и истиче да је „засновано искључиво на дубоким историјским предрасудама“. Поред тога, СПЦ наглашава да се Црква „без престанка моли за мир, гради мир и подстиче свој верни народ да зацељује ране прошлости, унапређује поверење и гради мостове сарадње са суседима, без обзира на то како се моле и ком народу припадају“ и да је квалификовање СПЦ „супротно овим необоривим и опште познатим чињеницама, даје нетачну слику и резултате који нису у складу са циљевима због којих је основана и постоји Европска унија, судећи бар по њеним прокламованим начелима и званичним документима, а то су мир, правда и слобода за све“ (Поводом Резолуције Европског парламента, 2022).

Стиче се утисак да је СПЦ највише настрадала од домино ефекта који је покренут 2019. године и признавањем аутокефалности ПЦУ. Након Закона у Црној Гори и Резолуције који су уздрмали Православље у Србији и региону, исте године, догодио се још један преседан. СПЦ једногласном одлуком благосиљала је захтев Македонске православне цркве – Охридске архиепископије за аутокефалност. Да ли је притисак и инфилтрација Запада у СПЦ била пресудна за овакав потез или је ово био чин братске љубави и покушај за стабилизацију Православља у региону или су извучене неке поуке из сукоба Русије и Украјине остаје да се шпекулише. Ипак, овај несебични и великодушни акт СПЦ дочекан је са пуно поздрава и подршке у православном свету.

Због свега наведеног што се дешава у Православљу, све помесне аутокефалне цркве морају да се пробуде, да се присете основних православних принципа, да их заштите и да се заједничким снагама супротставе и изборе са даљом фрагментацијом православне цивилизације. Православни народи најбоље знају и најдубље осећају природу и трагику историје и шта она са собом доноси. Свесни постојања зла и неправде која је почињена над православним народима кроз историју, потреба за борбом је неопходна и од суштинског је значаја за опстанак.

Закључак

На тлу Европе доминантне су две цивилизације – Западна и Православна, и граница између те две цивилизације пролази кроз неколико држава Источне и Југоисточне Европе. Главни циљ Западне цивилизације у сукобу са Православљем био је да се створе непремостиве поделе у друштвима унутар православне цивилизације, поготово унутар држава које се налазе на граници. Украјина и Србија су две тачке где је удар Запада био најјачи, српске земље биле су захваћене ратом целе последње деценије 20. века, док

сукоби у Украјини трају од 2014. године и ескалирали су 2022. године. У својој процени развоја ситуације на Истоку, Хантингтон је погрешно у делу који се односи на руско-украјински сукоб: „*Мада приступ на начин државног суверенитета наглашава могућност руско – украјинског рата, цивилизацијски приступ га минимализује и уместо тога, истиче могућност цепања Украјине, поделу за коју би неко вођен културним чиниоцима, могао да тврди да ће бити бурнија од поделе Чехословачке, али далеко мање крвава од поделе Југославије*“ (Хантингтон, 2000: 39). Иако за сада не постоје поуздани подаци о жртвама сукоба у Украјини, и даље постоји отворена могућност да буде крвавији од поделе Југославије, са већим геополитичким последицама.

Геополитички положај Украјине, гранична територија између цивилизација били су погодно тле за стварање националних подела и продубљивање разлика унутар идентитета украјинског становништва (Јазић, 2009: 79). Слични процеси одвијали су се и на територији Србије претходних 40 година. Преломни историјски периоди имали су дубљи и разорнији утицај на православне народе у односу на остале. Православни хришћани рат доживљавају кроз дубљи духовни смисао, ужас, трагика и страдање које рат са собом носи у директној је супротности са утемељењима Православља и његовим принципима. Деструкција је постала главни инструмент остваривања геополитичких циљева Запада и на тај начин се потенцијално улази у стање геополитичког хаоса са могућношћу новог глобалног сукоба (Деспотовић, Гаћиновић, 2018: 21). Овакав расплет догађаја православни свет мора да тумачи у широком епохално-егзистенцијалном оквиру. Подривање Православља, изазивање црквених раскола и гушење националних идентитета једни су од многобројних инструмената којим се Запад користи у својој борби против Православља. Рат који се тренутно води против Православља у многоме је гори од комунистичког идеолошког гушења религије. Отворен анимозитет који је комунистички режим испољавао бољи је од садашњег рата који се води под изговором заштите људских права и демократије (Јевтић, Талијан, Думић, 2018: 38-39). Униполарни светски поредак којем стреми Западна цивилизација неприхватљив је и потпуно немогућ у савременом свету. Решавање цивилизацијских проблема који иду у корист једноме, а не целокупној цивилизацији могу само изазвати нове несреће, напетости и поделе. Западна цивилизација промовише и подржава локалне и регионалне сукобе који иду у прилог њиховим интересима. Међународно право и дипломатија немају никаквог утицаја пред геополитичким циљевима великих сила и употребом војне силе. Начела међународног права, морала и етике, поштовања људских права, територијалног интегритета и суверенитета држава у свету потпуно су занемарена. Богатство, моћ, престиж и утицај једино су мерило успеха. Оно ка чему треба да стреми целокупна цивилизација је разумна равнотежа интереса свих међународних субјеката.

Примарни задатак православне цивилизације мора бити самоосвешћење у виду враћања свом наслеђу, духовно и политичко уједињење. Опстанак православне цивилизације озбиљно је доведен у питање последњих година и налази се под притисцима и Западне цивилизације и муслиманског света. Као супротност онога што Западна цивилизација намеће, потребно је моделе друштвеног, духовног и политичког живота потражити у суштини Православља. Политички систем и функционисање друштва унутар православне државе може се устројити у православном духу. Политичке системе је потребно ускладити цивилизацијским поретком у ком се држава налази. Земље православне цивилизације имају задатак да створе властити модел политичког система „православну демократију“ која ће бити усаглашена са начином функционисања друштва унутар цивилизације. Суштина је једноставна, стремити ка идеји јединства, истинској слободи унутар друштва и вредновању појединца. У подељеном друштву, као што је друштво унутар православне цивилизације, не може да буде победника, јер једино је јединство истинска победа. Од разлика и супротности кроз демократску расправу треба стићи до јединства. Унутрашње духовно преображење појединца је пут ка помирењу и сабирању у једну заједницу. Живот унутар таквог друштва одликовале би личне слободе и унутрашње јединство друштва освећено вером. Друштво се не би распадало на већину или мањину, на „ове“ или „оне“, већ би се тежило јединству на моралној основи.

Литература

- Dugin, A. (2004). *Osnovi geopolitike, knjiga 2*, Zrenjanin: Ekopres.
- Đukić, S (2018). Uzroci društvenih konflikata i upravljanje konfliktima u uslovima krize. Institut za strategijska istraživanja, Beograd: *Vojno delo*, 2018, vol. 70, br. 3, str. 193-207.
- Hantington, S. (2000). *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka*. Podgorica: CID.
- Jazić, A. (2009). Društvene linije podela u Ukrajini. Institut za međunarodnu politiku i privredu (IMPP), Beograd: *Međunarodna politika*, br. 1134, april–jun 2009. godine.
- Jurošević, D. (2014). Osnovne etape društveno-političkog i institucionalnog razvoja Ukrajine od „Kijevske Rusije“ do građanskog rata 2014. godine sa fokusom na Ukrajinu kao nezavisnu državu. Univerzitet u Banjoj Luci - Fakultet političkih nauka, Banja Luka i Institut za političke studije, Beograd: *„Полумеа“*, бр. 10.
- Mackinder, J.H. (2004). The Geographical Pivot of History. *The Geographical Journal*, Vol. 170, No. 4, December 2004 (prvobitno objavljeno aprila 1904).
- Mackinder, J.H. (2009). Democratic Ideas and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction. *National defence university press*, Washington DC (prvobitno objavljeno od Henry Holt and Company, New York, 1919).

- Pew Research Center. (2017). *Report - Religious Belief and National Belonging in Central and Eastern Europe*, преузето са <https://www.pewresearch.org/religion/2017/05/10/religious-belief-and-national-belonging-in-central-and-eastern-europe/> дана 13.07.2024.
- ZAKON O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI ILI UVJERENJA I PRAVNOM POLOŽAJU VJERSKIH ZAJEDNICA ("Službeni list Crne Gore", br. 074/19 od 30.12.2019, 008/21 od 26.01.2021).
- Zbignjev, B. (2001). *Velika šahovska tabla*. Podgorica: CID.
- Деспотовић, Љ., & Гаџиновић, Р. (2018). Савремени верски сукоби као плод геополитички индуковане конфликтне парадигме, *Култура - Полис, Нови Сад: Култура полиса, год. XV (2018), посебно издање, стр. 11-22*.
- Јевтић, Д., Талијан, М., & Думић, А. (2018). Геополитичке промене и прекомпозиције у глобалним. Институт за стратегијска истраживања, Београд: *Војно дело, бр. 2*
- Лекић, С. (2017). Неутралност Србије и нова геополитичка стварност. Институт за стратегијска истраживања, Београд: *Војно дело, бр. 3*.
- Српска Православна Црква. (2022). *Поводом Резолуције Европског парламента*, преузето са: <https://spc.rs/povodom-rezolucije-evropskog-parlam/> дана 12.07.2024.
- Степић, М. (2019). Геополитички темељи српске стратешке културе. Институт за стратегијска истраживања, Београд: *Војно дело, бр. 8*.
- Трапара, В. (2014). Савремени значај макиндеровог концепта Источне Европе: случај украјинске кризе. Institut za međunarodnu politiku i privredu (IMPP), Beograd: *Međunarodna politika br. 1155–1156, juli–decembar*.